

Cultura sco element essenzial da nossa convivenza

La Quotidiana en discurs cun la directura da l'Uffizi federal da cultura Isabelle Chassot

CUN ISABELLE CHASSOT
HA MARTIN CABALZAR DISCURRÌ

■ En connex cun il giubileum centenar da la Lia Rumantscha è La Quotidiana s'inscuntrada cun la directura da l'Uffizi federal da cultura Isabelle Chassot. Cun ella avain nus discutà davart la situaziun specifica da la lingua e cultura rumantscha sco era davart il nov messadi da cultura che porta essenzialmain ses bul.

Madame Chassot, Vos essas stada cussegliera guvernativa dal chantun da Friburg ed essas uss directura da l'Uffizi federal da cultura. Tge impurtanza politica ha la cultura en in stadi pluriling?

La cultura è da gronda impurtonza per noss pajais. Quai n'è betg casualitad: En in pajais pluriling sco il noss è la cultura in element essenzial per la convivenza. Quai documentescha era il grond interess da politica e medias per il sboz dal nov messadi da cultura 2021–2024. Las emprimas reacziuns spontanias sin il sboz èn stadas positivadas. En il focus dallas medias èn stads cunzunt l'augment dals meds da promoziun per il stgomi da scola sco era ils svilups annunziads en la domena da la promoziun dal film en vista a la digitalisaziun che succeda en questa sparta. Uss spitgain nus las rispostas da la procedura da consultaziun per che nus pudaian far in maletg pli exact.

Promoziun statala da cultura è subsidiara

Pertge èsi giustifitgà ni schizunt necessari da promover la cultura cun meds statals?

Tar ils basegns fundamentals da nossa societad tutga l'abilitad d'anflar atgnas furmas d'expressiun culturala, e quai en pled, maletg, tun e moviment. Atgna istorgia ed atgna percepziun determineschan l'identitad da nossa societad. In pajais senza atgna litteratura, senza atgna musica e senza atgnas gasettas e periodicas para dad esser inexistent. Promoziun statala da cultura è definida a moda subsidiara. Ella sustegn inziativas culturalas che persunas ed instituziuns privatas na fissan betg ablas da financiar or d'atgna forza. Promoziun statala da cultura è indispensabla in noss pajais pluriling, damai che la promoziun da la varietad linguistica e culturala è vegnida definida sco incumbensa costituziunala. Films svizzers per exempel, ni era cudeschs en lingua rumantscha na pudesan betg vegnir producids, chasas da teater, museums, salas da concert, bibliotecas, stuveschan serrar gia damaun lur portas senza sustegn statal.

N'exista dentant – gist en connex cun la promoziun statala da cultura – betg il privel da realisar ina cultura dirigida dal stadi a moda centralistica?

En Svizra è la promoziun da cultura legitimada sin ina vasta basa democratica. Era en la sparta culturala avain nus la chaschun d'adina puspe votar davart credits d'investiziun pli grondas (per chasas da teater ni per operas). Contribuziuns da promoziun vegnan per regla concedidas dad ina giuria, tar la confederaziun è quai la regla. Il privel d'ina intervenziun statala è uschia limità. E d'ina cultura dirigida a moda centralistica na pon ins betg discurren en in pajais organisà a moda talmain federalistica sco la

Isabelle Chassot, la directura da l'Uffizi federal da cultura.

MAD

Svizra, nua che la reponsabladad per la promoziun da cultura schai cunzunt tar ils chantuns, las citads e las vischnancas.

Duai il stadi promover mo la cultura professiunala ni era quella da laics?

La lavur culturala professiunala sto vegnir sustegnida vinavant a moda considerabla, ultra da quai èsi era necessari da promover la cultura da laics. Quella facilitescha numnadain che vasts circuls da la populaziun pon sa participar a la veta culturala. Ella furma la basa per ina cuntrada culturala variada e vitala. La ritgezza culturala da la Svizra na sa manifestescha betg mo per exempel en il dumber da museums e d'architects da renum, mabain era en numerus chors da laics, orchestras ed uniuns da teater. Naturalmain èn las mesiras da promoziun da natira differenta. En la sparta da cultura laica vai main per la promoziun d'ovras, anzi per crear favuraivlas cundiuziuns accumpignantas.

Co vegnan las incumbensas da la promoziun da cultura repartidas tranter confederaziun, chantuns e vischnancas?

La repartiziun da las incumbensas tranter confederaziun e chantuns è fixadas en la costituziun. Las competenzas e responsabladads primaras en il sectur da la promoziun da la cultura schai tar ils chantuns, entant che la confederaziun è responsabla per la promoziun d'activitads culturalas da muntada naziunala. En la cumpetenza da la confederaziun stattan ultra da quai la promoziun dal film, da la tgira da monuments, da la politica da linguas e dapi 2012 era da la

furmazion musicala. La repartiziun da las incumbensas tranter chantuns e vischnancas è reglada differentamain da chantun tar chantun, funcziuna dentant medemamain tenor il principi fundamental da la subsidiaritat.

Il destin d'ina lingua schai en ils mauns da mintga singul

Vus avais menziunà che la lingua e cultura rumantscha è in element essenzial da nossa nostra convivenza ed identitad naziunala. Il rumantsch n'è betg mo la pli falombra da las quatter linguas naziunalas. El è era il pli fitg periclità è schizunt smanatschà en si'existenza. Na stuveschan confederaziun e chantun en questa situaziun precara betg interpretar dapli per salvaguardar la pli veglia lingua e cultura svizra?

Il cussegl federal cundivida las enconuschientschas resultadas dal studi da l'Institut per democrazia ad Aarau, che vegn a la conclusiun ch'il rumantsch saja en retirada, malgrà las stentas energicas che la confederaziun e chantun Grischun han interpretà per evitar quest regress. Quest svilup negativ è dentant d'attribuir a facturs economicos e demographics, sin ils quals la politica da linguas n'ha strusch in'influenza: migraziun, turissem, depopulaziun en las valladas etc. E la finala schai il destin d'ina lingua en ils mauns da mintga singul. Ils plidaders

rumantschs decidan sez, schebain els vulan tgirar e dar vinavant lur lingua.

Co giuditgais Vos las stentas interpretadas fin quà per il mantegniment e la promoziun da la lingua e cultura? (Postulat Silva Semadeni ps GR)

La studia da l'Institut per democrazia ad Aarau mussa claramain chi dat in potenzial ed ella inditescha era nua ch'ins sto far remediura: focussar dapli sin mesiras en il sectur da scolaziun e furmaziun, promover il rumantsch ordaifer il territori da tschep e miglierar la cooperaziun tranter confederaziun e chantun. Las mesiras proponidas cuntegnidas en il messadi da cultura 2021–2024 sa refereschon directamain a questas recumandaziuns. A l'adressa da las organisaziuns linguistics vegn drizzà la racumandaziun da concentrar e priorisar dapli lur atgnas activitads.

400 000 francs dapli da la confederaziun

L'efficienza da las mesiras da promoziun dependa dentant betg l'ultim era dals meds finansials e da las resursas persunalas chi stattan a disposiziun. Cons meds finansials supplementars quinta la confederaziun metter a disposiziun en l'avegnir per la promoziun dal rumantsch?

La confederaziun po augmentar sia contribuziun per la lingua a cultura rumantscha per l'on 2020 per 400 000

francs annualmain. Il cussegl federal propona al parlament da fixar quest rom da credit per ils proxims trais onns.

En cumparegliaziun cun ils meds supplementars che stattan da nov a disposiziun per il barat da scolars (+10 milliuns), per la scolaziun musicala (+8,3 milliuns), la contribuziun per vagants e Sinti (+2,5 milliuns) è la contribuziun supplementara a la Lia Rumantscha ed a las Medias Rumantschas da 400 000 francs tutina relativamain mudesta?

Na. L'augment da 400 000 francs corrisponda a rodund otg pertschient en cumparegliaziun cun la contribuziun actuala. Ins na dastga dentant betg emblidar che la contribuziun actuala da la confederaziun per la promoziun da la lingua rumantscha e taliana en il Grischun munta gia oz a prest 4,9 milliuns. (Per cumparegliaziun: il credit per vagants e Sinti muntan a 720 000 francs per onn). Vidlunder vegn ina contribuziun d'in quart milliun francs ad onn per il sustegn da la plurilinguitad en scolaziun ed administraziun. Ensem cun la contribuziun supplementara da 400 000 francs a partir da 2020 sa resulta tutina in total da 22,8 milliuns per la perioda da credit 2021–2024.

22,8 milliuns francs tranter 2021-2024

La studia numnada fatga per incumbensa da la confederaziun da l'Institut per democrazia ad Aarau vegn dentant cuntzun è a la conclusiun ch'il chantun Grischun n'adempleschia betg a moda sufficienta sia respunsablad per il manteniment ed il svilup da las linguas minoritars rumantsch e talian en il Grischun triling. Nua vesais Vos la necessitad primara d'agir?

Il rapport demussa che la basa giuridica d'agir è avant maun cun la lescha chantunala da linguas, entant che l'execuziun pratica da quella tras il chantun e tras las vischnancas n'è anc betg sufficienta. Nus essan persuadids che il chantun Grischun è cunscent da la muntada dal mantegniment da la varietad linguistica e vegn ad interpretar il pass necessari sin fundament dal rapport numnaun.

En il sectur da las medias rumantschas è ina cooperaziun pli intensiva ed il nix da las sinergias tranter RTR ed ils editurs privats planisada. Pudes quai sut circumstanziar schizunt esser in model per la politica da medias da l'avegnir en Svizra?

Il project Medias Rumantschas che preveda ina cooperaziun pli stretga ed in barat da cuntegns tranter ils differents purtaders da purschids schurnalistics rumantschas è factcamain fitg innovativ. Nus essan persuadids che las premisas per realisar quest project èn bunas. Quest project ha effectivamain era potenzial sco project da model, el ensera naturalmain era ristgs en vista a la cuntrada da medias che sa mida a moda rasanta.

Ultra d'ina cooperaziun pli intensiva cun RTR dependa il success da quest model futuristic dentant essenzialmain er da las resursas finansialas e persunalas che stattan a disposiziun. Cun quants meds finansials supplementars è la confederaziun promta da sustegnair en l'avegnir la pressa rumantscha en pitgiras?

La confederaziun ha decidì da metter a dispusiziun per la realisaziun dal project Medias Rumantschas, resp. per il manaschi da la Fundaziun da medias rumantschas (FMR) supplementarmain maximal 300 000 francs per onn. Nus partin dal fatg che la FMR haja la medema impurtanza per il chantun Grischun.

Cun ina moziun ha cusseglier dals chantuns Stefan Engler (pcd GR) era pretendì in sustegn statal per las medias en connex cun la transfurmaziun digitala. È questa pretensiun era gia vegnida risguardada en il nov messadi da cultura?

La promoziun da las medias en general e cunzunt era il sustegn en connex cun la transfurmaziun digitala vegnan tematisadas en numerusas intervenziuns parlamentaras, era en vista a la revisiun da l'artitgel 93 en la constituziun federala. La dumanda da la promoziun da las medias vegn era tractada en il rom dals projects currentes tras l'Uffizi federal da communicaziun respunsabel.

En il rapport menziunà vegn era la Lia Rumantscha crittigada, menziunond ch'ella n'haja betg ina strategia clera, estructuras pauc favuravlas, fetschia memia pauc lobbying a Berna e nizzegia anc betg adequatamain las schanzas da la digitalisaziun. Essas Vus era da quest avis e nua vesais Vus pussaivladads concretas per far reme-dura?

La digitalisaziun è in svilup che penetrescha tuttas domenas, era la cultura e la promoziun da lingua. L'organisaziun sto s'occupar da questa sfida. Il rapport da l'Institut per democrazia vegn plinavant claramain a la conclusiun che la LR sto priorisar dapli sias activitads per cuntanscher dapli effect. L'accent principal duai vegnir attribuì a la promoziun da l'adiever da la lingua, da ses adiever en il mintgadi. Las conclusiuns da quest rapport serveschan sco basa per discussiuns en vista a la proxima perioda da promoziun.

La LR sto priorisar sias activitads per avoir dapli effect

Nua schain las prioritads da la promoziun statala da la cultura per ils proxims trais onns?

Il cussegl federal ha introducì en ses messadi da cultura 2016–2020 trais spectrums d'acziun per pudair reagrar sin ils pli impurtants trends actuals da nossa societad. Sco la digitalisaziun e l'urbanisaziun resp. la midada demografica resultonta. Quests binaris d'acziun èn: la coesiun culturala e sociala sco era creaziun ed innovaziun. Las sfidas eruidas da lezzas uras per la promoziun da cultura èn sa verifitgadas en la perioda da promoziun actuala, Perquei vegnin nus a salvar questas prioritads. Ellas dat-

tan conturas a la politica da cultura da la confederaziun. In accent special vegn dà en quest nov messadi a la digitalisaziun.

Vus menziunais la vieuta digitala sco directiva empalonta dal nov messadi da cultura. Tge rolla e tge funcziun surpiglia la confederaziun en quest svilup rasant?

La digitalisaziun e la midada colliada cun quella tanghescha l'entira rait da creaziun da valor, da la concepziun fin la produciun fin a la derasaziun ed al mantegniment da bains e servetschs culturals. La confederaziun sto accompagnar quest process da transfurmaziun e procurar che ses instruments da promoziun vegnian adattads permanentamain a las novas relaziuns e pretensiuns (per exempel enten render accessibels ils films che èn vegnids sustegnids cun daders publics vegnian miss a dispusiziun online ad ina publicitad pli vasta); che las instituziuns culturalas da la confederaziun possian tegnair chomba cun il svilup (per exempel che la Biblioteca naziunala ed il Museum naziunal accelereschian las lavurs vid la collecziun digitala).

Il cussegl federal s'exprima da l'autra vart da principi er per la cuntinuitad. Munta quai che la politica da cultura pratigada fin qua è da princip sa cumprovada?

Las mesiras da promoziun tradiziunals ni talas che èn vegnidas introducidas da

nov en il messadi da cultura 2016–2020 èn vegnidas suttamissas ad ina evaluaziun interna. Quai che è sa cumprovà vegn da princip cuntinuà. Ina tscherta cuntinuitad è necessaria en la politica da cultura. I dat dentant era spustadas d'accents, usche per exempel en il sector da la scolaziun musicala. Suenter che la confederaziun ha introducì en la perioda da promoziun actuala cun bien success il program «Giuventetgna e musica» en il sector da promoziun musicala sin ina basa pli vasta, vegn ella a sa deditgar ils onns proxims principalmain a la promoziun da persunas musicalmain fitg talentadas. Quai preveda era l'artitgel costituziunal davart la scolaziun musicala che è vegnì acceptà da pievel e chantuns. En il medem mument vegn er il program giuventetgna e musica menà vinavant e cumpletà.

Digitalisaziun sco accent principal

Datti era domenas nua ch'ils meds finanzials da fin qua vegnan scursanids?

Per pudair generar dapli meds per ils novs temas d'accent avain nus stuvì tschentar – ultra dals augments da credits postulads – cleras prioritads. I dat numerusas domenas en las qualas èn prevedids nagins auzaments ed i dat schizunt talas nua ch'ils meds da fin qua vegnan scursanids. Per exempel propo-

na il cussegl federal da stritgar en l'avegnir la cumpensaziun da cultura per la citad da Berna ed il sustegn da debattas culturpoliticas che vegnan organisadas da tiazras.

Na stuess ins betg differenziar en l'avegnir pli fitg tranter la promoziun da lingua sco incumbensa primara dal stadi e la promoziun da la cultura sco obligaziun subsidiara?

La confruntaziun tranter lingua e cultura chattel jau persunalmain sco fallida. La lingua è ina part da nossa expressiun culturala, e cultura vegn intermediada tras la lingua. La constituziun considerescha la promoziun da la lingua sco da la cultura sco pensums originars e fundamentals dal stadi.

La procedura da consultaziun per il messadi da cultura cuzza anc fin ils 30 da settember. Tge schanzas ha quest messadi da passer senza blessuras e midadas pli radicalas la debatta parlamentara?

En il mument curra sco Vus menziunais anc la procedura da consultaziun. Suenter avoir evaluà las rispostas inoltradas vegn il cussegl federal a surlavurar e deliberar il messadi per mauns da la debatta dal parlament. Questa vasta discussiun parlamentara davart la politica da cultura da la confederaziun e generalmain davart la rolla da la cultura per la societad è ina schanza singulara che il sistem politic da la Svizra porchas a nus.